

БЛИЗЬКИЙ ТА СЕРЕДНІЙ СХІД: ВЕКТОРИ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА

Виходячи з можливих варіантів стратегічного партнерства в регіоні Близького та Середнього Сходу, можна виокремити партнерство симетричне та асиметричне. У першому випадку йдеться про ситуацію, коли партнери приблизно рівні за своїм потенціалом і вагою в міжнародному житті, у другому – коли один із партнерів значно потужніший за інших. В обох випадках присутні зацікавленість усіх сторін у співробітництві, але ця зацікавленість має різний характер. За умови симетричного партнерства, як правило, дві країни, що разом є потужнішими за будь-яку іншу, поєднують зусилля для вирішення питань, що неможливо вирішити поодиночі. Асиметричне партнерство поєднує, переважно, одну потужну країну (часто наддержаву) із країнами, що мають певні ресурси, яких могутня держава або позбавлена, або не має у достатній кількості, або якщо освоєння власних ресурсів не є економічно чи політично доцільним. Асиметричне партнерство часто пов'язане також із впливом потужних держав на політичне, економічне й культурне життя як на регіональному, так і на глобальному рівнях.

США – Ірак. В якості прикладу асиметричного стратегічного партнерства можна розглянути відносини США із країнами, що так чи інакше пов'язані із зоною Перської затоки й можуть мати вплив на стабільність у регіоні, переважно у контексті видобутку і транспортування вуглеводневих енергоносіїв. У наш час, коли безпосередня військова присутність Сполучених Штатів, на думку багатьох експертів, вичерпала себе або, принаймні, втратила свою доцільність, дипломатична активність американських посадовців може проілюструвати динаміку розуміння американським керівництвом стратегічного партнерства із країнами регіону. 2012 року віце-президент США Дж. Байден у Вашингтоні зустрівся з іракським керівництвом, що ознаменувало, за словами очільника Адміністрації Президента Обами, закінчення майже восьмирічної епохи конфліктів і початок нового періоду співробітництва з незалежною країною. Перед тим Байден перебував у

Іраку із дводенним візитом, під час якого він зустрічався із представниками різних структур, у тому числі й Вищого американо-іракського координаційного комітету (U.S.-Iraq Higher Coordinating Committee), що його було створено три роки тому після підписання робочої стратегічної угоди, яка ознаменувала собою закінчення американської військової операції та початок нових двосторонніх взаємин. У спільній заяві Байдена і прем'єр-міністра Іраку Нурі аль-Малікі зазначається, що обидві країни перейшли до “тісного взаємовигідного співробітництва, що посилюватиметься з роками”¹.

Президент Обама запевнив, що Вашингтон залишатиметься вірним партнером Іраку після виведення американських військ із території цієї країни, а це партнерство знизить ризик утворення “вакууму влади”, яким міг би скористатися Іран. По закінченні зустрічі із прем'єр-міністром Іраку Нурі аль-Малікі він заявив, що після майже дев'яти років американська війна в Іраку має закінчитися цього місяця. Обама додав, що останній американський солдат залишить територію Іраку з честю й високо піднятою головою, а рішення його попередника Дж. Буша про вторгнення до Іраку у 2003 р. залишаться на суд історії. Утім, на спільній конференції з Н. аль-Малікі Обама запевнив, що присутність США в регіоні залишатиметься незмінною, а іракський народ повинен знати, що не залишиться сам на сам зі своїми проблемами. Президент також додав, що настав час почати нову главу в історії обох країн, яка має ознаменуватися переходом до нормального співробітництва між двома суверенними народами, до рівного партнерства, що базується на взаємних інтересах і взаємній повазі.

У свою чергу республіканці критикують Президента за те, що відсутність американського військового контингенту в Іраку дійсно може спричинити “вакуум влади”, яким може скористатися сусідній Іран, а насильство в сусідній Сирії може сприяти посиленню місцевих релігійних і сектантських настроїв.

Після виходу американського військового контингенту постає також питання про спроможність іракських сил безпеки зберегти

¹ Merle D. K. Biden: U.S., Iraq Enter New Strategic Partnership. / D. K. Merle Jr. // 1 грудня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iipdigital.usembassy.gov/st/english/article/2011/12/20111201155005elrem0.9479181.html#axzz2ENSErXKE>

мир у країні, де тисячі загинули у цивільній війні 2006–2007 років у сутичках на релігійній та етнічній основі. Напруженість між шиїтами, сунітами та курдами значно зменшилася з тих часів, але може посилитися після того, як американські збройні сили припинять відігравати роль посередника. Також існує можливість того, що Тегеран захоче скористатися можливістю впливати на іракських шиїтів та курдів після того, як США повалили режим Саддама Хусейна². Якщо подивитися на мапу, наведену на рис. 1, можна зрозуміти, що ці побоювання не є безпідставними.

Починаючи із 2010 р., у ЗМІ значно побільшало матеріалів про трансформацію американо-іракських взаємин на довгострокове стратегічне партнерство, яке можна вважати альтернативою безпосередній участі Міжнародних сил безпеки й, насамперед, американських військ у підтримці стабільності в країні. Роль Міжнародних сил безпеки в Іраку важко переоцінити. Так, із 30 червня 2009 року, відколи ці сили почали контролювати безпеку іракських міст, кількість інцидентів зменшилася до рівня, найнижчого із 2004 р. Це, у свою чергу, позитивно позначилося на виборах 2010 р., коли рекордна кількість іракських громадян взяли участь у голосуванні. При цьому Міжнародні сили жодним чином не заполітизовані й не сприяють перемозі якоїсь однієї партії на виборах за рахунок іншої. Отже, ці сили є стабілізуючим фактором не тільки в галузі безпеки, але й у політиці.

Діяльність Міжнародних сил безпеки також сприяє побудові громадянського суспільства в країні в цілому, адже вона полегшує роботу місцевих органів самоврядування й міжнародних організацій. Отже, можна констатувати, що по закінченні військової місії Міжнародні сили безпеки залишаються важливим фактором збереження стабільності в регіоні в плані переходу до довгострокового стратегічного партнерства³.

Однак варто зазначити, що на думку деяких іракських лідерів, політика США щодо своїх іракських прихильників багато в чому

² Obama vows Iraq has 'strong and enduring partner' in U.S. // **Newsletter**. 12 грудня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.alarabiya.net/articles/2011/12/12/182118.html>

³ *Odierno R. T.* Operation New Dawn: Building a Long-Term Strategic Partnership Through Stability Operations. / R. T. Odierno. // **Newsletter**. 11–23 березня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://usacac.army.mil/cac2/call/docs/11-23/ch_7.asp

є політичною пропагандою. Так, шейх Ахмад Абу Ріша, що брав участь у зустрічі тоді ще майбутнього американського Президента Обами із групою іракських шейхів, які були союзниками Сполучених Штатів у боротьбі з Аль-Каїдою, заявив, що обіцянки, які Обама дав тоді щодо того, що він не забуде жертв цієї боротьби, так і залишилися обіцянками.

Здебільшого, цей скепсис пов'язаний із тим, що зменшення американської присутності призведе, на думку багатьох американських союзників, з одного боку, до посилення позицій Ірану в регіоні, а з іншого – полегшить Ізраїлю проведення військових операцій проти Ірану у разі загострення ситуації⁴.

Відтак, американсько-іракські відносини переходять у новий формат – Сполучені Штати повинні були створити альтернативу своїй безпосередній присутності в країні. Найбільш прийнятним варіантом цієї альтернативи виявилася американська підтримка стабільності у формі довгострокового стратегічного партнерства.

Так, із метою забезпечення стратегічного партнерства між США та Іраком було створено Тимчасову організацію сприяння стратегічному партнерству з Іракською республікою – Iraq Strategic Partnership Office (ISPO) (Наказ Президента № 13541). Головною метою цієї організації заявлено, окрім розвитку стратегічного партнерства, що витікає з її назви, забезпечення подальшої стабілізації в країні та продовження ефективної американської дипломатичної присутності в Іраку. Для досягнення цієї мети планується виконання таких завдань:

- підтримка виконавчих органів та агенцій із переходу до стратегічного партнерства Республікою Ірак у таких галузях, як економіка, дипломатія, культура й безпека;
- сприяння роботі та координація скорочення місцевих команд реконструкції;
- сприяння верховенству права в Іраку, в тому числі здійснення програми розвитку поліції;
- завершення невиконаних програм і контроль за використанням коштів іракського Фонду допомоги й реконструкції;

⁴ *Green J.* America's Allies in Iraq Abandoned by Obama. / J.Green. // **The Daily Beast**. 6 вересня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.thedailybeast.com/articles/2012/09/06/eli-lake-iraq.html>

- підтримка функціонування іракського перехідного офісу (Iraq Transition Assistance Office – ІТАО), а також виконання будь-яких завдань, що можуть бути в компетенції держсекретаря⁵.

У межах стратегічного партнерства триватиме й військово-співробітництво між двома країнами. Наприклад, США планують постачати до Іраку винищувачі F-16, причому перший із них має надійти до Іраку у 2015 р. Станом на 27 вересня 2011 року Ірак оплатив 18 F-16 C Fighting Falcons. Ці літаки, за словами прес-секретаря Пентагону Дж. Літла, допоможуть Іраку забезпечити суверенітет і захистити його територію від можливих регіональних загроз. Він також додав, що ці бойові винищувачі є символом переходу до довгострокового стратегічного партнерства між США та Іраком. Окрім цих сучасних багатоцільових винищувачів, яких іракські військові хотіли б мати не менше 96 до кінця 2018 р., планується постачання до країни цілої низки сучасних озброєнь і систем забезпечення⁶.

Під час саміту НАТО 20–21 травня у Чикаго було прийняте рішення про продовження й поглиблення військового співробітництва з Іраком і приєднання Військового угруповання країн Перської затоки до Стамбульської ініціативи зі співробітництва⁷.

На думку деяких експертів, насправді війна в Іраку продовжується, й ситуація в країні є не менш критичною, ніж протягом усього періоду, починаючи з 2003 року. Незалежно від причин цієї війни, усе зараз залежить від успішності центрального іракського уряду й від того, чи зможуть іракські сили безпеки гарантувати стабільність і безпеку пересічному іракцю. Досягнення такої “кінцевої мети” потребує п’яти, якщо не десяти років. Як і

⁵ Executive Order 13541 – Temporary Organization to Facilitate a Strategic Partnership with the Republic of Iraq. 10 травня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/executive-order-temporary-organization-facilitate-a-strategic-partnership-with-repu>

⁶ F-16IQ Iraqi Air Force. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.globalsecurity.org/military/world/iraq/f-16iq.htm>, <http://www.airpower.au.af.mil/article.asp?id=44>

⁷ Rozoff R. Iraq: NATO Forges New Strategic Partnership in Persian Gulf / R. Rozoff // **Stop NATO**. 20 червня 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rickrozoff.wordpress.com/2012/06/21/iraq-nato-forges-new-strategic-partnership-in-persian-gulf/>

раніше, в Іраку спостерігається висока активність повстанських рухів і сильне етнічне та міжконфесійне напруження. Незважаючи на запаси нафти, іракська економіка є однією з найпроблемніших у світі щодо доходу на душу населення і третій рік поспіль перебуває у стані бюджетної кризи, що призводить до того, що гроші, призначені на розвиток країни і створення ефективних сил безпеки, витрачаються на виплату зарплат і підтримку зайнятості.

В Америці багато хто, включаючи членів Конгресу, хотів би забути про війну і скоротити американську присутність в Іраку якомога скоріше. Питання про встановлення ефективного стратегічного партнерства з Іраком є реальністю сьогодні, як і те, що США не можуть нав'язати Іраку це партнерство, яке залежить від волі іракського керівництва розвивати партнерство в інтересах усіх іракців, і продемонструвати власну ефективність. Разом із тим, беззаперечним є той факт, що ситуація в Іраку є життєво важливим фактором національної безпеки США та усіх їхніх союзників, що обумовлено такими чинниками:

1) Ірак може відігравати важливу роль в обмеженні впливу Ірану в регіоні.

2) Стабільний і безпечний Ірак може показати, що мирне співіснування шіїтів та суннітів не тільки можливе, а й може забезпечити від екстремізму й тероризму з обох боків, показавши міжнародній спільноті, що Америка бореться не з арабами та ісламом, а з тероризмом. Така мета виходить далеко за межі Центральної та Південної Азії і служить дійсно стратегічним інтересам Сполучених Штатів.

3) Стабільна іракська економіка може забезпечити збільшення обсягів видобутку нафти з 2,4 млн. барелів у 2008 р. до 2,6 млн. у 2015 р., 3,1 млн. – у 2020 р., 3,9 млн. – у 2025 р., 5,1 млн. у 2030 р., 6,1 млн., а, можливо, й 7,6 млн. – у 2035 р., що є суттєвим показником, враховуючи скорочення видобутку іншими основними експортерами.

4) Ірак може відігравати ключову роль у безпеці в зоні Перської затоки, частка якої у світовому виробництві рідкого пального, за існуючими оцінками, збільшиться від 28 % у 2008 р. до 31–35 % у 2035 р. На мал. 2 можна побачити прогнозовані обсяги видобутку нафти й динаміку цін на період до 2035 року.

5) За оцінками експертів, до 2035 р. стратегічна залежність США від імпорту пального суттєво не зменшуватиметься. На додаток, окрім прямої залежності існує ще й непряма у вигляді імпорту товарів і продуктів харчування із країн Європи та Азії, деякі з яких, наприклад, Китай та Японія, значно більше залежать від імпорту пального із зони Перської затоки, аніж США.

6) І, нарешті, американська економіка, не менше, а, можливо, й більше за економіку інших країн, залежить від динаміки світових цін на нафту та газ. Іншими словами, криза у Перській затоці вплине на усіх суб'єктів економічної діяльності в США. На мал. 3 наочно можна побачити, як змінювалися ціни на нафту в контексті світових подій із 1970 по 2005 роки. Взаємопов'язаність світових цін і ситуації з безпекою є очевидною.

Утім, нині Сполучені Штати не можуть контролювати Ірак, а можуть тільки тією чи іншою мірою впливати на нього, адже це суверенна країна, народ якої до того ж очікує виправдання американського вторгнення із 2003 року. Однак припинення бойових дій не означає, що Америка не повинна підтримувати Ірак у його розбудові. Не полишатимуть США й зону Перської затоки в цілому. На сьогодні Сполучені Штати мають дві потужні бази в Кувейті, штаб п'ятого флоту розташовано в Бахрейні, в Катарі міститься потужна база забезпечення, а в Омані та ОАЕ – елементи інфраструктури швидкого реагування. Окрім того, в Саудівській Аравії американські збройні сили представлені великим контингентом військових радників. Усі ці сили здатні захистити Ірак від будь-якої зовнішньої агресії. Але це залежить від того, чи встановляться між США та Іраком справжні відносини стратегічного партнерства. Мине мінімум п'ять років, поки іракські збройні сили зможуть самостійно захищати кордони країни від зовнішньої агресії. А поки Ірак може розраховувати на підтримку Сполучених Штатів не тільки щодо прямого захисту, а й у питанні модернізації своїх збройних сил. Для унаочнення необхідності такої підтримки можна порівняти стан іракських та іранських збройних сил у 2003 та 2010 роках (мал. 4).

Окрім військової сфери, Ірак потребує допомоги в економічних питаннях і у створенні ефективної політичної системи керування країною. Квалітивне скорочення американської присутності в Іраку, пов'язане з виведенням американських військ, посилює

Іран і, за визначенням, зводить нанівець перспективи розвитку стратегічного партнерства між двома країнами⁸.

Після виходу останнього американського солдата з Іраку в напрямку Кувейту з новою гостротою постають старі запитання: чи є Ірак сьогодні більш демократичним і квітучим, чи у країні поменшало насильства, й наскільки Сполучені Штати глибше задіяні в регіоні у порівнянні з попередніми роками.

Можна вважати фактом, що американські зобов'язання з виводом військ у грудні не зменшуються, а навпаки збільшуються. Сполучені Штати залишаються важливим посередником у взаємодії усіх владних структур Іраку і єдиним, якому довіряють усі владні кола.

Серед успіхів американської присутності в Іраку можна назвати той факт, що видобуток нафти зараз становить приблизно 2,7 млн. барелів на день, тоді як у 2005 він становив 1,8 млн., а до кінця року він має досягти більше 3 млн., що дозволило у лютому отримати прибуток від експорту нафти більш ніж на 100 млрд. дол. США.

Окрім того, останнім часом Ірак зробив безпрецедентні кроки в регіональній реінтеграції:

- вперше з 1990 р. до Іраку прибув посол Саудівської Аравії;
- національний радник із питань безпеки, міністри оборони, внутрішніх справ і юстиції відвідали Саудівську Аравію;
- вищі посадовці з ОАЕ, Йорданії й Туреччини відвідали Ірак;
- прем'єр-міністр Малікі відвідав ель-Кувейт, де він обговорював питання про кувейтські літаки, конфісковані Саддамом Хусейном;
- було досягнуто домовленості щодо повернення боргів єгипетським працівникам, що залишили Ірак під час Другої війни в Затоці.
- проведено самміт Ліги арабських країн у Багдаді 29 березня 2012 р.

Усі ці успіхи реальні, але багато проблем залишаються невирішеними. Насамперед, це атаки екстремістів, жертвами яких стають безневинні іракці й військовослужбовці, іноземні дипло-

⁸ Cordesman A. H. Iraq: Strategic Partnership or Lose the "Unwon" War / A. H. Cordesman. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://csis.org/publication/iraq-strategic-partnership-or-lose-unwon-war.html>

мати, що витрачають зусилля на довгі дискусії щодо внутрішніх кордонів, які мають на меті забезпечення необхідного законодавчого та фінансового простору, замість того, щоб дозволити розвиватися енергетичному сектору іракської економіки. Рівень насильства, хоч і знизився останнім часом, все одно залишається неприйнятним для іракців, а підвищення або навіть підтримка рівня демократизації суспільства вимагає постійних і неабияких зусиль. Міжнародні стосунки Іраку на регіональному рівні залишаються вразливими, а перспективи непевними. До того ж, Іран досі серйозно впливає на внутрішню обстановку в Іраку. Ці проблеми не вирішуються за один день. Тому на сьогодні стратегічне партнерство з Іраком є пріоритетним завданням США в регіоні. Хоча війна в Іраку завершилася, робота в Іраку й з Іраком – країною, що залишається в центрі життєвих інтересів Сполучених Штатів, – триває⁹.

2 вересня 2012 р. під час зустрічі в Багдаді урядові високопосадовці Іраку і США підтвердили прагнення до встановлення відносин стратегічного партнерства між обома країнами. Серед іншого обговорювалися місцеві й національні вибори, заплановані на 2013 та 2014 рр.¹⁰

6 вересня 2012 р. сенатори Дж. Маккейн, Дж. Ліберман і Ліндсі Грехем зустрілися в Багдаді із прем'єр-міністром Малікі, спікером Нуджайфі й міністром закордонних справ Х. Зібарі. Сенатори обговорили важливість установаження стратегічного партнерства між США та Іраком і поглиблення співробітництва, у тому числі в контексті міжнародного тероризму й сирійської кризи¹¹.

⁹ "Toward a New Partnership with Iraq" Remarks by Antony Blinken, Deputy Assistant to the President and National Security Advisor to the Vice President. As Prepared for Delivery. Center for American Progress, Washington, DC. 16 березня 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iraq-businessnews.com/2012/03/19/toward-a-new-partnership-with-iraq/>, <http://iipdigital.usembassy.gov/st/english/texttrans/2012/03/201203162260.html#ixzz1pSiLHv1Z>

¹⁰ The United States of America and the Republic of Iraq Strategic Framework Agreement. Joint Statement of the U.S.-Iraq Political and Diplomatic Joint Coordination Committee. 2 вересня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2012/09/197276.htm>

¹¹ A Bipartisan Senate Delegation Visited Baghdad, Iraq on September 4–5 to Discuss U.S.-Iraqi Relations and Regional Developments. 6 вересня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://iraq.usembassy.gov/pr-090712.html>

США не можуть контролювати формат стратегічного партнерства з Іраком у майбутньому, вони можуть тільки вплинути на Ірак, а яким буде наступний іракський уряд, чи забезпечить він ефективну політику, безпеку, стабільність, чи сприятиме його політика прогресу, залежить від самих іракців¹².

Ірак – ЄС. Утім, варто зазначити, що, окрім США, Ірак планує розвивати відносини стратегічного партнерства також і з Європейським Союзом.

Так, міністр закордонних справ Іраку Х. Зібарі заявив, що Ірак продовжить співробітництво з Європейським Союзом в усіх важливих напрямках. Про це свідчить угода про партнерство і співробітництво, підписана 11 травня цього року в Брюсселі, яка має на меті розвиток співробітництва у політичній, суспільній та економічній сферах.

Нове партнерство з Європою включає в себе два важливих аспекти: по-перше, воно допоможе іншим країнам сприймати Ірак як активну і впливову країну – члена міжнародного співтовариства, по-друге, воно означає для Іраку економічні переваги, пов'язані із залученням європейських інвестицій у справу відновлення країни. Окрім того, ця важлива стратегічна угода розширює обрії міжнародної дипломатичної присутності в Іраку і служать справі встановлення виважених регіональних політичних і міжнародних відносин, базованих на взаємній повазі, спільних інтересах і засадах довгострокового миру¹³.

Світовий банк скоро має запуснути програму стратегічного партнерства з Іраком, спрямовану на збільшення кількості й обсягу проектів, здійснюваних Банком в Іраку. Головна мета цієї програми полягає у збільшенні інвестиційної привабливості цієї країни, яка посідає 166 місце зі 183 країн у плані сприятливості ведення бізнесу¹⁴.

¹² Cordesman A. H. /A. H. Cordesman. Winning the War in Iraq: Creating and Funding a Strategic Partnership. 23 лютого 2011р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://csis.org/publication/winning-war-iraq-creating-and-funding-strategic-partnership>

¹³ Iraq and European Union sign strategic partnership agreement. 14 травня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mawtani.al-shorfa.com/en_GB/articles/iii/features/iraqtoday/2012/05/14/feature-03

¹⁴ World Bank grants Iraq \$ 900 million in the framework of national strategic partnership. 10 жовтня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.alsabaah.com/ArticleShow.aspx?ID=36846>

Варто згадати, що обсяг фінансової допомоги Іраку з боку Євросоюзу, починаючи із 2003 року, склав більше одного мільярда євро. Євросоюз є одним із найбільших донорів у таких галузях, як підтримка політичних, виборчих та законодавчих процесів, справи біженців і переміщених осіб¹⁵.

Керівництво Іраку планує розвивати стосунки також і з іншими країнами.

Японія – Ірак. Так, першого січня 2009 р. було прийнято декларацію про встановлення всебічного партнерства між урядами Японії та Іраку¹⁶.

Іран – Ірак. А із джерел, близьких до іракського прем'єр-міністра Нурі аль-Малікі, стало відомо, що на початку жовтня 2012 р. останній закликав Іран під час зустрічі з міністром оборони Ірану Ахмадом Вахіді приділити більше уваги вивченню питання про укладання військової та безпекової угоди між Іраном та Іраком.

З іншого боку, в контексті порушення турецькими літаками повітряного простору Іраку спостерігачі наголошують, що будь-яка військова або безпекова угода з Тегераном, досягнута Багдадом, може скасувати стратегічні домовленості між Іраком і США.

За словами Іззат аль-Шабандара, близького союзника Малікі, Іран не є іракським вибором, і Америка та Європа не повинні ставити Ірак у безвихідне становище.

Ахмад Вахіді – перший іранський міністр оборони, що відвідав Ірак, але аль-Шабандар заявив, що це був плановий візит, і він не пов'язаний з американською вимогою до Іраку запобігти перевезенню допомоги Сирії іранськими літаками через повітряний простір Іраку. Він додав, що усі вимоги Ірану будуть розглядатися в межах американсько-іракської угоди про безпеку. У той же час він піддав критиці американську бездіяльність у питанні турецької активності на півночі Іраку. Він додав, що Ірак має декілька варіантів вирішення цього питання, його позиція є незалежною, й він готовий приймати нові рішення за допомогою Ірану.

¹⁵ The EU is moving steadily towards enhancement of its relationship with Iraq and is committed to a long term, mutually beneficial relationship. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/iraq/index_en.htm

¹⁶ Japan-Iraq Relations. Вересень 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mofa.go.jp/region/middle_e/iraq/index.html

Шабандар також наголосив, що візит Малікі до Москви відбиває цю позицію і є сигналом для Вашингтона¹⁷.

У свою чергу Іран приділяє особливу увагу курдському регіону Іраку, зокрема, шляхом підтримки боротьби курдського очільника Масуда Барзані проти того, що він називає “диктаторською поведінкою” іракського прем’єр-міністра Нурі аль-Малікі¹⁸.

На мапі, наведеній на рис. 1, добре видно, як співвідноситься курдський регіон Іраку з нафтовидобувними потужностями та нафтопроводами.

США – Саудівська Аравія. Іншою країною регіону, тісно пов’язаною зі стратегічними інтересами США, є, безперечно, Саудівська Аравія.

Проект Берк передбачає дослідження внутрішніх політичних, економічних і суспільних процесів у Саудівській Аравії й можливих стратегічних характеристик цієї країни після 2010 року за такими напрямками:

- внутрішня безпека і стабільність;
- суспільні, політичні та економічні реформи;
- боротьба з тероризмом;
- військові реформи;
- розвиток енергетики;
- взаємини із сусідами;
- стратегічне партнерство із США¹⁹.

За результатами дослідження, проведеного Центром Берка, поставки озброєнь, що здійснюють Сполучені Штати до Саудівської Аравії, відповідають життєвим інтересам обох країн. Відповідно до цього дослідження, США мають спільні стратегічні

¹⁷ *Al-Laythi N., Abd Zayer K.* / N. al-Laythi, K. Abd Zayer. Potential Iran-Iraq Deal Worries West, Pressures Turkey. 3 жовтня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.al-monitor.com/pulse/security/01/10/iran-iraq-strategic-agreement.html>, <http://www.azzaman.com/?p=15063>

¹⁸ *Bar’el Z.* / Z. Bar’el. Iran is eyeing a strategic partnership with the Kurds. The ongoing political realignment in the region is throwing up some surprising potential partnerships. 1 серпня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.haaretz.com/news/features/iran-is-eyeing-a-strategic-partnership-with-the-kurds-1.455095>

¹⁹ *Burke Chair on Saudi Arabia and the Gulf.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://csis.org/program/burke-chair-saudi-arabia-enters-21st-century>

інтереси із Саудівською Аравією, які коротко можна звести до наступного:

1. При усіх розмовах про енергетичну незалежність, за оцінками Департаменту енергетики Сполучених Штатів, Америка буде мати стратегічну залежність від імпортного палива й після 2035 р. на рівні, не меншому за сьогоднішній (понад 40 % рідких вуглеводнів без урахування непрямой залежності від імпортованих товарів). Отже, стабільність постачання енергоносіїв із Перської затоки є критичною для американської економіки.

2. США досягли межі своєї військової потужності, тому Америка разом із Саудівською Аравією опинилися перед необхідністю змінити підхід до військового аспекту підтримання стабільності в регіоні: Сполученим Штатам потрібні союзники, що мають необхідну військову міць і будуть, у разі необхідності, виступати на їхньому боці й навіть допомагати гарантувати безпеку самих США. До того ж, Іран має несиметричну перевагу в плані можливостей здійснення штурмових операцій проти країн Затоки як у повітрі, так і на морі, а іракська армія, послаблена унаслідок американського вторгнення до цієї країни, нині не може служити противагою Ірану, як це було раніше. На сьогодні єдиною країною в регіоні, яка може відігравати таку роль, є Саудівська Аравія. Відтак створення міцних і мобільних збройних сил Саудівської Аравії є критично важливим для безпеки саудівської енергетичної галузі. Отже, допомога Саудівській Аравії у створенні ефективної авіації та флоту впливає не тільки на регіон Перської затоки, але є внеском у безпеку перевезень у Затоці й Червоному морі.

3. Іран вже зараз розміщує ракети й хімічну зброю, а за 3–5 років може розмістити й ядерну зброю. Саудівська Аравія не прагне створити власну ядерну зброю, але конче потребує нових протиракетних систем, аби забезпечити свою територію та інші країни Перської затоки від можливих загроз із боку Ірану. До того ж, протидія ядерним амбіціям Ірану сприятиме нерозповсюдженню ядерної зброї в регіоні.

Нові закупки озброєнь дозволять підвищити рівень незалежності, що дозволяє ефективно співпрацювати із США не тільки нинішньому керівництву країни, але й їхнім наступникам протягом 15–20 років.

Саудівська Аравія потребуватиме підтримки озброєнь в робочому стані, а це неможливо без американської допомоги, з чим повинно буде рахуватися майбутнє керівництво Саудівської Аравії²⁰.

Разом із тим, Саудівська Аравія, так само, як і Ірак, успішно розвиває стратегічне партнерство з іншими країнами, окрім США.

Саудівська Аравія – Іспанія. Так, на зустрічі з урядовою делегацією Іспанії в Ряді принц Салман наголосив, що дружні стосунки між Саудівською Аравією та Іспанією розвинулися у стратегічне партнерство, що охоплює практично усі галузі, і оголосив про обмін візитами на найвищому рівні й висловив побажання, аби особливо інтенсивно це співробітництво розвивалося в галузі безпеки²¹.

Саудівська Аравія – Великобританія. Нова угода про стратегічне партнерство між Великобританією та Саудівською Аравією передбачає посилення співробітництва в оборонній галузі, обмін інформацією і встановлення нових економічних зв'язків. Як зазначив Д. Камерон під час свого першого візиту до цієї країни, це партнерство відповідає прагненню Великобританії встановити тісніші зв'язки з найбільшим у світі постачальником нафти. Під час зустрічі з королем Абдуллою британський прем'єр обговорив проблеми, пов'язані з ядерними амбіціями Ірану і кризою в Сирії²².

Саудівська Аравія – Франція. Як свідчить Протокол про мирне використання ядерної енергії, укладений Францією та Саудівською Аравією, відкрито нову еру у стратегічному партнерстві двох країн. На сьогодні Саудівська Аравія є другим за обсягом співробітництва партнером Франції в регіоні, а Франція є третьою країною за обсягом інвестицій в економіку Саудівської Аравії.

²⁰ Cordesman A. H. /A. H. Cordesman. The Saudi Arms Sale. Reinforcing a Strategic Partnership in the Gulf. 3 листопада 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://csis.org/publication/saudi-arms-sale>

²¹ Saudi-Spanish ties developing into strategic partnership // **ARAB NEWS**. 13 травня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.arab-news.com/node/412950>

²² Cameron to sign strategic partnership with Saudi Arabia. 14 січня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.thetimes.co.uk/tto/news/politics/article3285879.ece>

Традиційно потужним є співробітництво й у військовій та безпековій галузях²³.

Саудівська Аравія – Ємен. Саудівська Аравія виступає також і в якості “великого” учасника стратегічного партнерства. Симпозіум у Джидді, що відбувся в рамках 8-го економічного форуму 25–27 лютого 2007 р., показав, що стратегічне партнерство між Єменом та Саудівською Аравією стосується, насамперед, створення сприятливого інвестиційного клімату для Ємену. Серед єменських ресурсів, які можуть зацікавити інвесторів, експерти називають величезний ринок робочої сили у цій країні. Окрему увагу варто приділити також встановленню тісніших зв’язків між єменськими та саудівськими бізнесменами²⁴.

У січні 2006 р. король Саудівської Аравії Абдулла бен Абдул-Азіз аль-Сауд відвідав Китай та Індію під час поїздки, яку деякі оглядачі назвали “стратегічним зсувом” у саудівській зовнішній політиці і “ною ерою” в історії Королівства²⁵.

Як і у випадку з КНР, у стосунках з Індією головний акцент співробітництва зроблено на інвестиції до енергетичної інфраструктури. На другому місці знаходиться координація зусиль у протидії тероризму²⁶.

Саудівська Аравія – Індія. Відносини Індії та Саудівської Аравії перетворилися на стратегічне партнерство після підписання Делійської декларації під час візиту короля Абдулли до Нью-Делі у 2006 р., що було закріплено під час візиту індійського прем’єра до Саудівської Аравії 27 лютого 2010 року.

Як відомо, візит прем’єр-міністра Індії Монмохана Сінгха 27 лютого – 1 березня 2010 р. був першим візитом індійського

²³ Kingdom, France keen to bolster strategic ties. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.saudigazette.com.sa/index.cfm?method=home.regcon&contentid=20120714129903>

²⁴ Kingdom, France keen to bolster strategic ties. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.saudigazette.com.sa/index.cfm?method=home.regcon&contentid=20120714129903>

²⁵ **International Herald Tribune**, 26 січня 2006.

²⁶ Delhi Declaration. – Нью-Делі, 27 січня 2006; Pant H. V. Saudi Arabia Woos China and India. / H. V. Pant. // **Middle East Quarterly**. – Осінь 2006, випуск XIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.meforum.org/meq/issues>

прем'єра після візиту Індіри Ганді в 1982 р. Окрім цього, лише один індійський прем'єр, а саме Джавахарлал Неру, відвідав Саудівську Аравію. У новітні часи взаємини між двома країнами були зафіксовані у Делійській декларації, підписаній у ході візиту короля Абдулли до Індії, продовженням якої стала Ріядська декларація, підписана в ході зустрічного візиту індійського прем'єра. В останньому документі обидва лідери засудили тероризм і екстремізм, домовилися покращити співробітництво в галузі обміну інформацією щодо тероризму, подробиць грошей, незаконного обігу наркотиків та зброї, торгівлі людьми й координувати зусилля в цих галузях. Сторони домовились також про широке співробітництво з розвитку інфраструктури, енергетики та взаємної торгівлі. Обидва лідери назвали Ріядську декларацію новою ерою стратегічного партнерства між обома країнами. Особливо індійський прем'єр наголосив на важливості розвитку стратегічного партнерства в галузі енергетики, зважаючи на індійські потужності із зберігання сирової нафти²⁷.

Саудівська Аравія – КНР. Між КНР та Саудівською Аравією підписано угоду про розвиток співробітництва у сфері нафти, природного газу й металургійної промисловості, а також про скасування подвійного оподаткування. Підписано також угоду про надання позики для розвитку інфраструктури одного з китайських міст, а також про участь КНР у професійній підготовці саудівських промислових спеціалістів, передбачається будівництво заводу з виробництва полікарбонатів потужністю у 260 тис. т на рік у м. Тяньцзіні. Саудівська компанія “SABIC”, якій разом із китайською компанією Сінопек належатиме цей завод, має стати найбільшим у світі виробником полікарбонатів до 2015 року. Було підписано також низку міжурядових угод, у тому числі і програму культурного співробітництва між двома країнами на період до 2017 року²⁸.

²⁷ Prasanta Kumar Pradhan. Forging a Strategic Partnership with Saudi Arabia / Prasanta Kumar Pradhan. 4 березня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.idsai.in/idsacomments/ForgingaStrategicPartnershipwithSaudiArabia_pkpradhan_040310

²⁸ Strategic Partnership between Saudi Arabia and China. Saudi Economic Survey. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://saudieconomicsurvey.com/2012/01/strategic-partnership-between-saudi-arabia-and-china/>

Окрім країн, безпосередньо розташованих у нафтоносних регіонах, США намагаються розвивати партнерські стосунки із країнами, лише опосередковано пов'язаними з функціонуванням енергетичної галузі, але такими, що мають авторитет на Близькому та Середньому Сході, або суміжними з цими регіонами. Однією з таких країн є Афганістан.

США – Афганістан. Керівництво США та Афганістану уклали угоду, згідно з якою США підтримуватимуть Афганістан протягом якнайменше десяти років після 2014 року, на який заплановано виведення більшості іноземних збройних сил із країни. Така стратегічна угода свідчить, що Сполучені Штати не збираються повністю залишати країну після 2014 року. Аналіз стратегічного партнерства США та Афганістану свідчить, що Сполучені Штати не покинуть регіон напризволяще²⁹.

Президент США Барак Обама, перебуваючи на базі в Баграмі, заявив, що починається нова ера взаємин Америки та Афганістану, це “майбутнє, де закінчується війна, й починається нова глава”. Під час цього візиту Президент Обама уклав із Президентом Карзаєм угоду про стратегічне партнерство, яка визначає характер відносин між двома країнами після виводу американських військ у 2014 р. Окрім можливості закрити питання про припинення участі американської регулярної армії в бойових діях в Афганістані, для Обами ця угода є непоганою можливістю попрацювати над власним рейтингом у рік виборів, враховуючи зростаючу непопулярність афганської війни в американському суспільстві.

Нова угода про стратегічне партнерство, здебільшого, нагадує попередню, укладену 2005 р. Головна проблема довгострокових американських зобов'язань щодо Афганістану згідно з новою угодою полягає у тому, що США розглядатимуть Афганістан як свого “найбільшого позанатівського партнера” – термін, створений Конгресом у 1986 році для позначення найбільших стратегічних партнерів США, аби уникати необхідності формально прописувати відповідні формулювання в міждержавних угодах.

²⁹ *Buel M.* US, Afghanistan Sign Draft of Strategic Partnership Agreement / M. Buel. [Електронний ресурс]. –Режимдоступу: <http://www.voanews.com/content/us-afghanistan-sign-draft-of-strategic-partnership-agreement-149313475/370245.html>, <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,2112861,00.html>

Цей статус, окрім зобов'язань підтримки в галузі безпеки й розвитку високих, у тому числі й космічних, технологій, має потужне символічне значення: він є публічним підтвердженням того, що країна, яка отримала цей статус, користується максимально повною підтримкою Сполучених Штатів на глобальному рівні. Усього чотирнадцять країн і Тайвань є найбільшими позанатівськими партнерами США. Загалом можна сказати, що американо-афганське стратегічне партнерство є ознакою американських намірів підтримувати один із найслабших режимів світу й заперукою американських інтересів у Південній Азії³⁰.

Афганістан – КНР. Афганістан, окрім США, також прагне розвивати стратегічне партнерство з іншими країнами. Так, наприклад, укладено також договір про стратегічне партнерство між Афганістаном та Китаєм³¹.

США – Марокко. Іншою країною, з якою США прагне розвивати відносини стратегічного партнерства, є Марокко. Так, Марокко і США домовились про розвиток відносин між двома країнами до рівня стратегічного партнерства³². У мароккансько-американському плані взаємодії розглядаються такі питання, як продовження демократичних реформ, економічне зростання й підвищення зайнятості, права людини, примирення ворогуючих сторін, запобігання тероризму і припинення насильства у Сирії³³.

У цілому ж варто зазначити, що поживлення стосунків між США та Марокко і розвиток відносин стратегічного партнерства не є просто реакцією на “арабську весну”, а є демонстрацією прагнення Сполучених Штатів зміцнити стосунки із прозахідними

³⁰ Miller P. D. Promises: The US-Afghan Strategic Partnership / P. D. Miller. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: promises_promises_the_us_afghan_strategic_partnership.html

³¹ China, Afghanistan in strategic partnership (Сінхуа). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.xinhuanet.com/english/china/2012-06/08/c_131640214.htm

³² Morocco, US Agree to Build Strategic Partnership. 27 липня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.moroccoworldnews.com/2012/07/49472/morocco-u-s-agree-to-build-a-more-ambitious-strategic-partnership-official/>

³³ Morocco: U.S., Morocco Launch Strategic Partnership – Tackle Growth, Reforms, Terrorism, Syria. 6 жовтня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://allafrica.com/stories/201210170946.html>

арабськими країнами у той час, як у деяких арабських країнах збільшилися прояви екстремізму та насильства. Король Марокко Мухаммед IV проклав шлях до стратегічного партнерства зі Сполученими Штатами, включаючи економічні вигоди й дипломатичний престиж, такими які вони мають бути, і кроки до модернізації економіки, забезпечення верховенства права, розширення прав жінки та громадських свобод.

Стратегічний діалог проходив у чотирьох напрямках: політичному (двосторонньому та регіональному, безпековому (особливу увагу приділено посиленню активності Аль-Каїди та їхніх прибічників у Магрибі), економічному та культурно-освітньому.

У той час, як у Єгипті триває безлад, і США повинні усвідомлювати, що усунення Мубарака від влади відкрило шлях до створення у цій країні антизахідного ісламістського режиму, Марокко на сьогодні є стабільною країною, і стратегічне партнерство зі Сполученими Штатами може стати потужним чинником у забезпеченні стабільності як у регіоні, так і на Близькому Сході³⁴.

Екваторіальна Гвінея. У свою чергу, Марокко й Екваторіальна Гвінея також домовилися про підйом двосторонніх відносин до рівня стратегічного партнерства. Тут також йдеться про посилення комерційних зв'язків, щоправда, акцент зроблено на роль приватного сектору в підготовці персоналу, енергетиці, сільському господарстві й риболовлі³⁵.

Відносини стратегічного партнерства можуть змінюватись залежно від ситуації в країні. Наприклад, у ході візиту Каддафі до Риму в серпні 2010 року Італія та Лівія домовились про стратегічне партнерство в галузі вищої освіти, науки та технологій³⁶, а

³⁴ *Rubin J.* A new strategic partner in the Middle East / J. Rubin. **The Washington Post**, 11 вересня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.washingtonpost.com/blogs/right-turn/post/a-new-strategic-partner-in-the-middle-east/2012/09/11/f63a4142-fbb2-11e1-8adc-499661afe377_blog.html

³⁵ *Malik A.* Strategic partnership – Morocco, Equatorial Guinea promoting bilateral cooperation. / A. Malik [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.english.globalarabnetwork.com/2011040410619/Economics/strategic-partnership-morocco-equatorial-guinea-promoting-bilateral-cooperation.html>

³⁶ Statement on the Death of American Personnel in Benghazi, Libya, 09.12.2012. Заява Г. Клінтон 12 вересня 2012. 2012/1422 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.state.gov/secretary/rm/2012/09/197630.htm>

різне ставлення до війни у Лівії та протиракетної оборони призвело до пошуку шляхів встановлення стратегічного партнерства між НАТО й Росією³⁷.

Можливе стратегічне партнерство не тільки між країнами, а й між країною та окремою структурою іншої країни. Наприклад, стратегічне партнерство США з ліванською армією полягає у тому, аби посилити регулярну армію Лівану настільки, щоб вона могла покласти край постачанню зброї для Хезболли³⁸.

Ізраїль – США. Окремі країни, що відіграють велику роль у регіональному розподілі сил, також можуть проводити багатовекторну політику стратегічного партнерства як на регіональному, так і на глобальному рівнях. Так, думка про переведення американо-ізраїльських відносин у формат стратегічного партнерства сформувалася ще за часів Річарда Ніксона, коли американське керівництво змогло оцінити внесок Ізраїлю у відстоювання інтересів США і Заходу на Близькому Сході³⁹.

Ізраїль – Індія. Після більш ніж сорока років дипломатичних відносин протягом останнього десятиліття Індія та Ізраїль вийшли на новий рівень багатовимірного стратегічного партнерства. Однак двома його наріжними каменями стали протидія тероризму й поставки високотехнологічних озброєнь⁴⁰. Ізраїль та Індія мають спільну мету: забезпечення технологічної незалежності й досягнення якісної переваги. Успішність численних стратегічних програм, виконаних обома країнами, свідчить про перспективність стратегічного партнерства між ними⁴¹.

³⁷ *Bhadrakumar M. K.* Russia's Libya role irks China. / M. K. Bhadrakumar. 4 червня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.atimes.com/atimes/China/MF04Ad02.html>

³⁸ Pentagon: US to build strategic partnership with lebanese army. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.haaretz.com/news/pentagon-u-s-to-build-strategic-partnership-with-lebanese-army-1.231507>

³⁹ *Eizenstat S. E.* / S.E. Eizenstat. Formalizing the Strategic Partnership: the next step in US-Israel relations // **Policy Papers**. Number Nine. The Washington Institute For Near East Policy. Washington, 1988.

⁴⁰ *Desai R. D., Dormandy X.* / Indo-Israeli Relations: Key Security Implications // **Policy Brief**, Harvard University, July 10, 2008.

⁴¹ *Kumaraswamy P. R.* Strategic Partnership Between Israel and India. / P. R. Kumaraswamy // **Middle East Review of International 54 ternational Affairs**. Vol. 2. No. 2 (May 1998). – Окр. відбиток.

Ізраїль – Йорданія. Вперше йорданське керівництво замислилося над розвитком стосунків з Ізраїлем після того, як у серпні 1960 р. сирійським агентом було вбито йорданського прем'єр-міністра⁴². Як бачимо, окрім виконання конкретних програм, стратегічне партнерство може впливати на стосунки між країнами, які в цьому партнерстві безпосередньо не задіяні. Так, існує думка, що стратегічне партнерство між Іраном і Росією є запорукою стабільності в регіоні.

Іран – Росія. Наприклад, заступник секретаря Вищої ради національної безпеки із зовнішньої політики Ірану, Алі Бакері під час зустрічі із заступником секретаря Ради Безпеки Росії Євгєнієм Лук'яновим, яка відбулася в ході візиту останнього до Тегерана у березні цього року, заявив, що Іран і Росія мають спільні погляди щодо низки моментів міжнародної політики, й тому стратегічне партнерство Тегерана й Москви є безпрограшним не тільки для обох країн, а й для народів регіону й гарантує стабільність. Іранське керівництво зазначило, що пробудження самосвідомості мусульманського населення регіону прискорило зменшення могутності Сполучених Штатів у регіоні. Лук'янов також піддав критиці Захід за політику подвійних стандартів і підтримку терористичних груп у Сирії⁴³.

Іноді сама тільки можливість укладання угоди про стратегічне партнерство викликає сильну протидію з боку її противників. Так, Іран погрожує вигнати афганських біженців у разі ратифікації Кабулом угоди про стратегічне партнерство зі Сполученими Штатами⁴⁴. Останніми роками Іран отримав додаткові важелі впливу на стратегічний розподіл сил у регіоні. Вже близько десяти років Захід намагається зупинити іранську ядерну програму.

⁴² *Bligh A. Jordanian-Israeli Strategic Partnership in Historical Perspective. / A. Bligh // ACPR Policy Paper. No. 24 (1998).*

⁴³ *Iran-Russia strategic partnership will ensure regional stability: official. 13 березня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tehrantimes.com/component/content/article/96328>*

⁴⁴ *Iran threatens to expel Afghan refugees if Kabul ratifies US strategic partnership. 17 травня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://immigrantstories.tumblr.com/post/23220214244/iran-threatens-to-expel-afghan-refugees-if-kabul>*

Але ці зусилля, скоріше, сприяють її реалізації, аніж перешкоджають її здійсненню. У результаті Іран перетворюється на ядерну державу з чіткою антизахідною позицією в регіоні, де безпека і процвітання залежать від Заходу. На думку деяких експертів, аби зберегти надію на це процвітання і стабільність, Захід має зробити п'ять кроків:

- припинити санкції;
- поновити переговори;
- запустити процес розрядки напруженості;
- розпочати довгострокове партнерство з Іраном;
- усвідомити пропорції співвідношення сил у регіоні.

На відміну від політики тиску, політика розрядки й переговорів має стимулювати Іран прислухатися до думки міжнародної спільноти, а тиск призведе до посилення антизахідних настроїв і прискорить набуття Іраном ядерного статусу⁴⁵. Іноді стратегічне партнерство з тією чи іншою країною викликає внутрішній конфлікт у суспільстві. Так, провідні єгипетські політики, підкреслюючи важливу роль їхньої країни в регіоні, закликали керівництво до стратегічного партнерства зі Сполученими Штатами, адже, на їхню думку, такі взаємини із США є корисними для Єгипту. Разом із тим, на думку Наджі аль-Шагабі, депутата парламенту й голови партії Аль-Джіль, Єгипет має припинити стратегічне партнерство зі Сполученими Штатами й замінити його на “арабо-мусульманське” стратегічне партнерство. Він також порадив уряду президента Мурсі відкрити нові горизонти співробітництва з незалежними країнами, що не перебувають під гегемонією США. Єгипетські законодавці закликали уряд Мурсі посилити співробітництво з мусульманськими країнами, аби протистояти “сіоністській змові”.

Як заявив аль-Шагабі, Єгипет повинен розвивати стосунки з Китаєм, Індією і Бразилією, а особливо з Іраном, Туреччиною, Сирією, Йорданією, Індонезією та іншими мусульманськими країнами. Президент погодився з аль-Шагабі щодо провідної ролі Ірану в забезпеченні стабільності в регіоні. Під час зустрічі з міністром закордонних справ Ірану Алі Акбаром Салехі, що відвідав

⁴⁵ *Bertram Chr. / Chr. Bertram. For a new Iran policy // Centre For European Reform Bulletin, April/May 2008.*

Каїр у вересні, обидві сторони констатували, що Іран та Єгипет ніколи не мали проблем у взаєминах⁴⁶.

Варто згадати, що М. Мурсі, ще будучи кандидатом у президенти, неодноразово заявляв, що встановлення взаємин стратегічного партнерства із Саудівською Аравією є однією із пріоритетних задач його політики, адже таке співробітництво є запорукою відродження в обох країнах. Особливо наголошувалося на співробітництві у галузі використання людських ресурсів. Важливим, за словами Мурсі, є також відновлення ролі Єгипту як регіонального лідера, яке повинно початися зі створення інтегрованої системи національної безпеки. Планується також створення системи спільних підприємств, які використовували б потенціал таких країн, як Єгипет, Лівія й Судан, що дозволить знизити напруженість і побудувати взаємини, засновані на спільних інтересах цих країн, що є запорукою довготривалого взаємовигідного стратегічного партнерства⁴⁷. Разом із тим, Президент Обама закликав керівництво Лівії та Єгипту обговорити перспективи взаємодії щодо припинення антиамериканських протестів, що прокотилися останніми днями у цих двох країнах⁴⁸. За словами посла США в Єгипті, Сполучені Штати повною мірою підтримують зусилля єгипетського народу, спрямовані на побудову демократичної системи, й бачать перспективу продовження стратегічного партнерства з єгипетським урядом⁴⁹.

Коментуючи перспективи американо-єгипетських взаємин у контексті антиамериканських виступів у Єгипті та Лівії у вересні цього року, Ахмад Фагмі, голова Консультативної ради Єгипту, зазначив, що у разі серйозного розриву стосунків між двома краї-

⁴⁶ Senior Politician Asks Egyptian Gov't to End Strategic Partnership with US. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://english.farsnews.com/newstext.php?nn=9107110232>

⁴⁷ Muslim Brotherhood in Egypt pledge to a strategic partnership with Saudi Arabia. 18 травня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://boupportal.com/en/Categorydet.aspx?id=1007>

⁴⁸ Obama calls Libyan, Egyptian leaders over anti-American violence. 14 вересня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.xinhuanet.com/english/world/2012-09/14/c_123713627.htm

⁴⁹ Melham H. U.S. keen to continue its 'strategic partnership' with Egypt: Ambassador Feltman. 6 березня 2012 р. / H. Melham [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.alarabiya.net/articles/2012/03/06/198864.html>

нами єгипетська армія потребуватиме повної заміни військової техніки та озброєнь, переважна більшість яких на сьогодні є американського виробництва. Окрім того, американо-єгипетські відносини багато у чому базуються на Кемп-Девідських угодах, відтак традиційні антиізраїльські настрої ісламістів також треба оцінювати з урахуванням перспектив співробітництва зі Сполученими Штатами⁵⁰. 12 вересня цього року Барак Обама у телефонній розмові з Мурсі закликав його переглянути стратегічне партнерство між двома країнами, наголосивши на неприпустимості насильства проти безневинних співробітників посольств та дипломатичних місій⁵¹. Отже, у цьому випадку, сама риторика навколо стратегічного партнерства може бути важелем впливу як на внутрішню, так і на зовнішню політику держави.

Дещо подібне можна побачити й у випадку стратегічного партнерства між Росією та деякими арабськими країнами. Росія уклала угоду про стратегічне партнерство з Алжиром у 2001 р. Стосується це партнерство переважно експлуатації корисних копалин, водних ресурсів, транспорту, громадських споруд. Однак дві угоди здаються важливішими за інші. Перша, укладена у 2006 році, стосується мирного використання атомної енергії. На той момент Алжир вже мав подібні угоди з Аргентиною, США, Францією та Китаєм щодо обслуговування двох наявних у країні реакторів. На відміну від Франції, Росія не зацікавлена в розробці алжирських запасів уранових руд. Алжирці, у свою чергу, зацікавлені у перейманні російського досвіду використання атомної енергії в сільському господарстві, модернізації системи охорони здоров'я та оптимізації використання водних ресурсів. Друга угода стосується космічної сфери. Так, у 2002 році за допомогою Росії та Великобританії було запущено перший алжирський супутник Alsat 1. Алжир зацікавлений у розвитку власної космічної індустрії. За допомогою індійських колег здійснюється програма з виробництва супутників, які планується використовувати для охорони довкілля, у боротьбі з наступом пустелі й у системах зв'язку.

⁵⁰ *Morrow A., Al-Omrani Kh. M. Egypt and U.S. Step Past Crisis. /A. Morrow and Kh. M. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ipsnews.net/2012/10/egypt-and-u-s-step-past-crisis/>*

⁵¹ *Readout of the President's Call with Egyptian President Morsi. 12 вересня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/09/13/readout-president-s-call-egyptian-president-morsi>*

Алжир, разом із Єгиптом та Сирією, є ключовими стратегічними партнерами Росії. У військовій сфері також планується розвиток співробітництва. Алжир разом з Індією, Китаєм, В'єтнамом і Венесуелою нині є одним із найбільших імпортерів російських озброєнь. Планується також координація постачання природного газу до Європи, адже Росія займає ключове положення у Форумі країн – експортерів газу, який контролює 73 % світових ресурсів цього виду палива⁵².

ДОДАТКИ

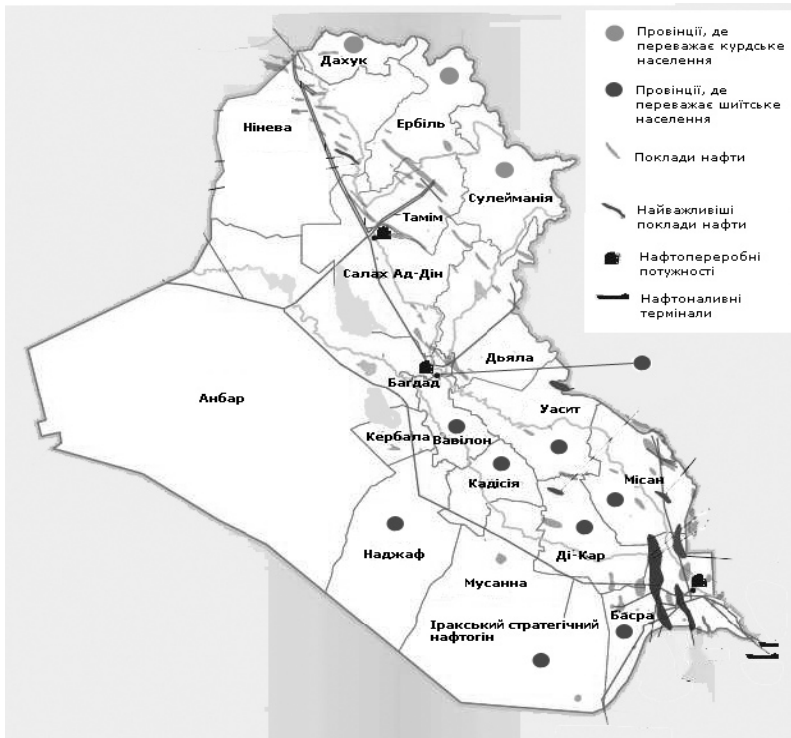

Рис. 1. Етноконфесійні особливості Іраку та їхнє співвідношення з нафтовими ресурсами країни (за даними Центра Берка)

⁵² Algeria and Russia to work on nuclear and space programmes // **BBC Monitoring International Reports**. 2 липня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.accessmylibrary.com/article-1G1-230478269/algeria-and-russia-work.html>

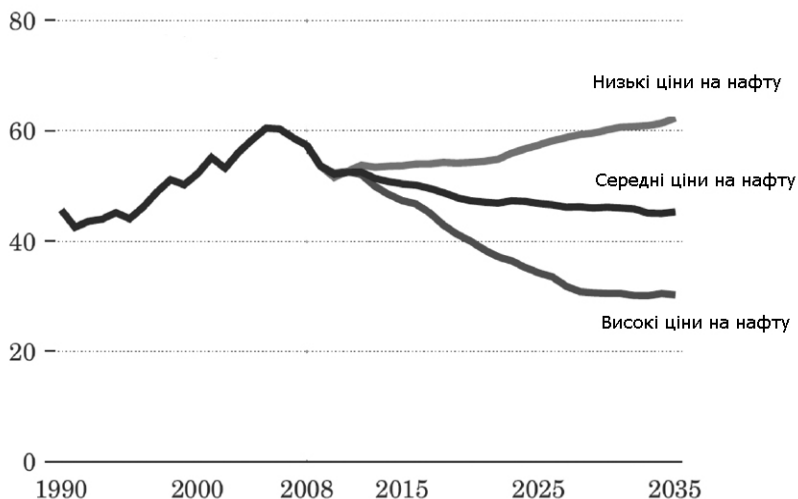

Рис. 2. Прогнозовані обсяги видобутку нафти й динаміка цін на період до 2035 року (за даними Центра Берка)

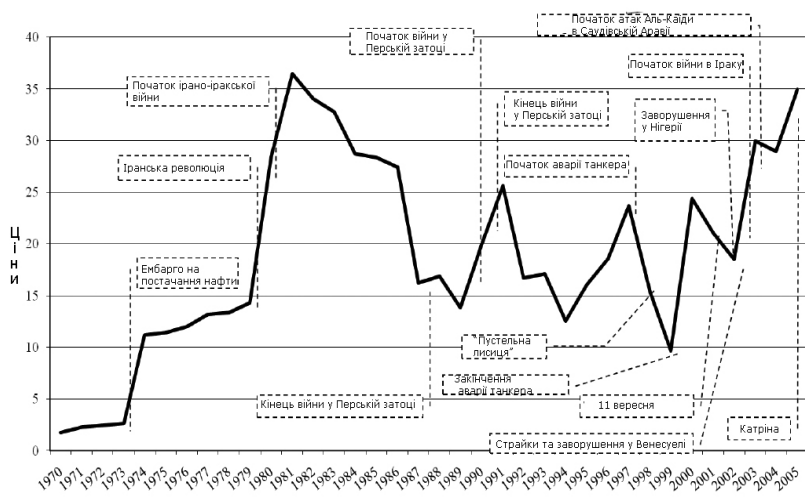
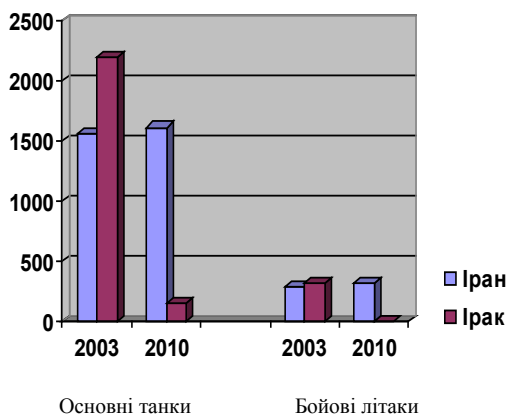

Рис. 3. Динаміка світових цін на нафту в контексті світових подій з 1970 по 2005 роки (за даними Центра Берка)

Категорія	2003				2010	
Країна	Ірак	Іран	Співвідношення			Співвідношення
Особовий склад на дійсній службі	424000	513000	8:10	191957	523000	2:5
Особовий склад у запасі	650000	350000	19:10	0	350000	–
Основні танки	2200	1565	7:5	149	1613	1:10
Інші броньовані бойові машини	1300	815	8:5	505	725	7:10
БМП	2400	590	4:1	1479	650	23:10
Несамохідна артилерія	1900	2085	9:10	0	2010	–
Самохідна артилерія	150	310	1:2	0	310	–
Ракетні міномети	200	889	1:5	0	876	–
Бойові літаки	316	283	11:10	0	312	–

Штурмові вертольоти	100	85	6:5	0	50	–
Ракетні установки типу “земля-повітря”	225	205	11:10	0	234	–

Рис. 4. Стан іракських та іранських збройних сил у 2003 та 2010 роках (за даними Центра Берка)